
A DIFFERENCIÁLÓ ELEM AZ ANGOL TELEPÜLÉSNEVEKBEN

1. A dolgozat témája, forrásai. – Dolgozatom a differenciáló elemmel egyénített angliai településneveket vizsgálja EILERT EK WALL etimológiai szótára (The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names) alapján. Munkám egy viszonylag kései időszak, a 20. század megkülönböztető névrésszel egyénített angol településneveinek rendszeréről kíván képet adni, így, noha EK WALL a történeti adatok között a címszótól eltérő differenciált névalakokat is közöl, a korszakunkban már nem élő névformákat nem vettem figyelembe. A dolgozatban az angol településnevek alakjának megállapításában és a nevek helyesírásában EILERT EK WALL szótárát követem, tőle vettem át a településnevek után álló megyenév-rövidítéseket is.

A differenciáló névrésszel egyénített angol településnevek megkülönböztető elemeinek jelentéstani kategorizálását EK WALL magyarázatait felhasználva HOFFMANN ISTVÁN – eredendően magyar helynevek leírására kidolgozott – névelemzési modelljének funkcionális-szemantikai osztályozása alapján végeztem el (HOFFMANN 1993: 43–54). A differenciáló jelzők jelentéstani sajátosságainak megfelelő csekély igazítás után e rendszerezés összeolvasztva MEZŐ ANDRÁS mesterséges úton létrehozott hivatalos helységnevi megkülönböztető jelzők tipizálására megalkotott kategorizálásával (MEZŐ 1982: 218–29) kiválóan alkalmas a magyar differenciált településnevek megkülönböztető névrészeinek szemantikai csoportosítására. Ezt a vizsgálatot „A névtani korreláció szerepe a magyar helységnevek alakulásában (kitekintéssel az angol helységnevekre)” címmel megvédett PhD-dolgozatomban végeztem el (2003). Mint látni fogjuk, az így kialakult osztályozás nemcsak a magyar, hanem az angol településnevek differenciáló elemeinek jelentéstani kategorizálására is felhasználható, s így a két nyelv viszonylatában az összehasonlítás lehetősége is megmarad. Ha e párhuzam fennállása egyéb nyelvek településnevi differenciáló névrészeit is megvizsgálva további megerősítést nyerne, kijelenthetnénk, hogy az azonos nevű helységek megkülönböztetésében szerepet játszó nyelvi elemek szemantikai típusai nyelvfüggetlenek, lényegében univerzálisak. A különbség tehát nem a jelentéstani típusokban, hanem elsősorban az egyes típusok gyakoriságában, másodsorban az egyes típusokat megvalósító nyelvi szerkezetekben van.

Az angol nyelvű településnevekben előforduló differenciáló elemekről a rendelkezésemre álló idevágó angol–amerikai szakirodalom a helynevek kettős szerkezetének tétele kapcsán beszél. E tétel szerint a helynevek általánosságban felbonthatók egy alapelemre (generic) és egy megkülönböztető elemre (specific): míg a helynevekben a generikus alapelem az elnevezendő objektum minőségét határozza meg, addig a specifikus megkülönböztető elem a helyről közöl valamilyen közelebbi, egyedítő információt (CAMERON 1969: 28–30, MATTHEWS 1972: 44, STEWART 1975: 20, CLARK 1992: 474). A legtöbb helynévelemző munka a differenciáló névrészeket a specifikus megkülönböztető elemek egyik sajátos alcsoportjaként tárgyalja, s több-kevesebb érdekesnek ítélt példával illusztrálja (REANY 1961: 61–6, 128–9, 197–8, 205–6, MATTHEWS 1972: 112–7, STEWART 1975: 23, legrészletesebben I. CAMERON 1969: 30, 100–9, 129–38).

2. A településnévi differenciáló elemek motivációs tényezői. – Az angol településnévi differenciáló elemek a település valamely (egykori) sajátosságára utalnak: az egyénítő névrész utalhat magának a településnek valamely jellegzetes tulajdonságára; megmutathatja a településnek valamely külső dologhoz, körülményhez való viszonyát; a település egy más helyhez való helyzetének megadásával jellemezheti a település földrajzi elhelyezkedését. Léteznek ugyanakkor bizonytalan vagy ismeretlen motivációjú megkülönböztető névrészt; több, egymásra következő egyénítő elemet; valamint sajátos differenciáló névrészt tartalmazó egyénített településnevek is.

2.1. A település jellegzetes tulajdonságára utaló differenciáló elemek. – A megkülönböztető névrész megmutathatja a település méretét, korát, illetve egyéb sajátosságait.

2.1.1. A település viszonylagos méretére utaló differenciáló elemek. – Ezek az előtagok igen népszerűek: leggyakoribb e funkcióban a *great* 'nagy' – *little* 'kis' jelzőpár, pl. *Great és Little Kelk* (YE), *Great és Little Saredon* (St), *Great és Little Wilne* (Db); ritkább a *much* (< óang. *micel, mycel* 'nagy') – *little* jelzőpár, pl. *Much és Little Cowarne* (He), *Much és Little Hoole* (La), *Much és Little Marcle* (He). 'Nagy' jelentésű az előtag a következő nevekben is: *Mickle Trafford* (Chs), *Mickleover* (< óé. *mikill* 'nagy', Db), az előbbi településnévvel azonban nem méretre utaló jelzővel egyénített helységnevek állnak szemben (*Bridge* 'hidas' és *Wimbolds Trafford* [a 12. században élt Wynebaud vikomtról], Chs; de *Littleover*, Db). Érdekes, hogy a *great* melléknév leggyakoribb szinonimája, a *big* 'nagy', településnevek differenciáló elemeként nem jelentkezik, bár mikrotoponimák specifikus elemeként gyakran jelen van: pl. *Big Mountain, Big River* (vö. CAMERON 1969: 101, STEWART 1975: 20, 89, 90–1).

A település méretére utaló latin differenciáló elemek közül néhány fennmaradt korszakunkig: pl. *Linstead Magna és Parva* (Sf), *Peatling Magna és Parva* (Le), *Sheep Magna és Parva* (Le); *St. Columb Major és Minor* (Co), *Ruan Major és Minor* (Co).

2.1.2. A település viszonylagos korára utaló differenciáló elemek. – A kor jelölése legtöbbször a *new* 'új' – *old* 'ó, öreg' jelzőpárral történik: pl. *New és Old Buckenham* (Nf), *New és Old Lakenham* (Nf). Máskor más motivációjú jelzővel párban (pl. *Old Sock – Sock Dennis* [1236-ban Johannes Dacus birtokolta, *Dacus* < ófr. *deneis* 'dán'], So; *Old Sodbury – Chipping* 'vásáros' *Sodbury*, Gl), vagy a jelzőtlen alapnévvel korrelációban (pl. *Old Lindley – Lindley*, YW) jelenik meg a korra utaló előtag. E csoportba tartozik még az *All Cannings* (W) névforma is, melynek előtagja szintén az *old* melléknévre megy vissza.

2.1.3. A település további sajátosságaira utaló differenciáló elemek. – A megkülönböztető névrész utalhat a település alakjára, illetve a település egyéb jellemzőire.

2.1.3.1. A település alakjának jelölésére három előtag használatos: legnépszerűbb a *long* 'hosszú', kevésbé gyakori a *broad* 'széles', s egyetlen példával áll a *round* 'kerek' melléknév alkalmazása: pl. *Long Itchington* (Wa), *Long Riston* (YE), *Broad Hinton* (W), *Broad Marston* (Gl); *Acton Round* (Sa). EKWALL a *broad* melléknévnek differenciáló jelzőként a *great*, illetve *much* 'nagy' elemekhez hasonló jelentést tulajdonít (EKWALL 1960: 57, *brād* a.).

2.1.3.2. A település egyéb jellemzőit megmutató egyénítő elemek közül néhány a település jogi státuszára utal, hangsúlyozva a helység bizonyos kiváltságait: pl. *Bower Chalk* (< óang. *burg, burh* 'város', W), *Milborne Port* (< óang. *port* 'város', So), *Town*

Barningham ('város', Nf). A **településformára** utalhat a differenciáló elem a következő nevekben is: pl. *Bircham Tofis* (< ósk. *toft, topt* 'tanya', Nf), *Botolph Claydon* (< óang. *bōtil* 'kúria', Bk), *Hamstall Ridware* (< óang. *hāmsteall* 'tanya, kúria, birtok', St), *Bower Hinton* (< óang. *būr* 'villa, nyaralóház', So).

2.2. A településnek valamely külső dologhoz, körülményhez való viszonyát kifejező differenciáló elemek. – Ebben a csoportban találjuk a legváltozatosabb jelentés-tartalmú megkülönböztető névrészeket.

2.2.1. A település (egykori) növényvilágára utaló differenciáló elemek. – A megkülönböztető névrész utalhat a jellemző természetes növényzetre (pl. *Walmley Ash* 'kóris', Wa; *Cherry* 'cseresznye' *Burton*, YE; *Barnby in the Willows* 'füzes', Nt; *Walsham le Willows*, Sf; *Hatfield Broad Oak* [egy terebélyes tölgyfáról], Ess; *Coton in the Elms* 'szilfás', Db; *Green Hammerton* [zöld legelőiről], YW; *Woughton on the Green*, Bk), illetve annak hiányára (pl. *Aston Blank* 'kopár', Gl; *Blo Norton* [< középany. *blo* 'kopár', kevésbé valószínűleg óang. *blāw* 'festőfű', Nf); valamint a jellemzően termesztett növényre (pl. *Thornton le Beans* 'bab', YN; *Flax* 'len' *Bourton*, So; *Saffron* 'sáfrány' *Walden*, Ess; *Leek* 'póréahagyma' *Wootton*, Wa).

2.2.2. A település (egykor) jellegzetes állatvilágára utaló differenciáló elemek. – Az ide sorolható megkülönböztető névrészek a jellemzően tenyésztett állatra vonatkoznak (pl. *Cow* 'tehén' *Honeyborne*, Gl; *Töller Porcorum* [< lat. 'a disznóké'], Do; *Watermillock* [*Wether*- > *Water*- 'juh'], Cu).

2.2.3. A település talajának sajátosságaira utaló differenciáló elemek. – A megkülönböztető névrészek egy része a talaj színét, más része a talaj minőségét mutatja meg.

2.2.3.1. A színre utaló jelzőknél nehéz eldönteni, hogy a település épületeire, valamely folyóvízre vagy a talajra vonatkoznak-e, esetleg személynévvel állunk-e szemben. Pontos következtetés csak a településtörténeti adatok ismeretében vonható le: ezek figyelembevételével CAMERON megállapítja, hogy a *Black Callerton* (Nb), *Black Heddon* (Nb), *Black* és *White Notley* (Ess) helységevek minden valószínűség szerint a települések talajának színére utaló differenciáló előtagot tartalmaznak (CAMERON 1969: 101). Különösen érdekes az utolsó két név, hiszen a talaj színére utaló jelzők ritkán fordulnak elő párban.

2.2.3.2. Több példát találunk arra, hogy a differenciáló elem a talaj minőségére utal: *Norton le Clay* (agyagos talajáról, YN), *Hungry Bentley* (a talaj tápanyagot igényelt, Db), *Stoney Stratton* ('köves talajú', So), *Poulton le Sands* ('homokos talajú', La). Érdekes, hogy a fenti példák mindegyikében a talaj gyenge minőségét jelzi a megkülönböztető névrész. A talaj kiváló minősége ritkábban válik a megkülönböztetés alapjává: *Buttercrambe* (gazdag legelőiről, YN), *Guilden Morden* (< óang. *gylden* 'arany', Ca).

2.2.4. A település jellegzetes építményére utaló differenciáló elemek. – Egyénítő sajátosság lehetett valamely feltűnő építmény éppúgy, mint annak anyaga, színe.

2.2.4.1. A megkülönböztető elemek tanúsága szerint a múltban a következő építmények jelenléte számított egyéni sajátosságnak: templom (pl. *Church Lench*, Wo; *Gresley Church*, Db; *Kirk Smeaton*, YW; *Carcolston* [a *Car*- előtag a *kirk* 'templom' megfelelője lehet – vö. ósk. *kirkia* 'ua.'], Nt; *Ainderby Steeple* ['templomtorony, toronysisak'], YN; *Lychet Minster* [*minster*: itt 'templom'], Do); kápolna (pl. *Chapel Allerton*, YW; *Chapel Haddlesey*, YW); kolostor, rendház, zárda (pl. *Newstead Abbey* [kolostoráról], Nt; *Hinton*

Charterhouse [1232-ben alapított karthauzi rendházáról], So); vár (pl. *Castle Morton*, Wo; *Elmley Castle*, Wo; *Cesterover* [*chester* < lat. *castra* 'katonai tábor', 'vár, erőd'], Wa); malom (pl. *Barton Mills*, Sf; *Corfe Mullen* [< ófr. *mulin* 'malom'], Do); kereszt (pl. *Ampney Crucis*, Gl; *Rood Ashton*, W; *Kingston Cross*, Ha); kapu (pl. *Burnham Westgate*, Nf); híd, gázló, folyami átkelő (pl. *Bridge Hewick*, YW; *Longbridge Deverill*, W; *St. Nicholas at Wade* [< óang. *gewæd* 'gázló'], K; *Stoke Ferry*, Nf); római kori fal (pl. *Heddon on the Wall*, Nb); út (pl. *Appleton le Street*, YN; *Adwick le Street*, YW; *Barton le Street*, YN egykori római utak mentén fekszenek; *Stratton on the Fosse* [a *Fosse Way* nevű út mellett], So; *Curry Load* [a Curry folyó menti út mellett], So; *Gate Fulford* [< ósk. *gata* 'út', a york–doncasteri út mellett], YE).

2.2.4.2. A település jellegzetes építményének anyaga, színe szintén megkülönböztető vonás lehetett: pl. *Leaden Roding* (a templom tetőzete ólom[színű] volt, Ess), *White Roding* (fehér színű templomáról, Ess), *Frome Vauchurch* (< óang. *fæg* 'sokszínű', színes templomáról, Do), *White Waltham* (valamely fehér épületről, Brk), *Burton Coggles* (*coggles* 'macskakövek', Li). Mint látjuk, az épület, amelynek anyagára, színére a differenciáló elem legtöbbször utal, a templom.

2.2.5. A település egykori birtokosára, illetve a település templomának védőszentjére utaló differenciáló elemek. – A csoport több alosztályra bontható. A tényleges birtokos lehetett személy vagy intézmény, míg a helység templomának védőszentjét „virtuális birtokos”-ként foghatjuk fel.

2.2.5.1. Az egykori birtokos személyre annak nevével vagy rangjának, tisztségének megjelölésével hivatkoznak a megkülönböztető elemek. A személynév lehet egyéni név vagy családnév.

Az egykori birtokos egyéni neve öröközte meg a következő településnevekben: pl. *Acton Reynold* (1203-ban Reyner de Acton birtoka, Sa), *Aston Rowant* (1236-ban Rowald de Eston birtokaként említik, O), *Aythorpe Roding* (1200 táján Ailtrop fia William tulajdona, Ess), *Beer Hackett* (1176-ban Haket de Bera bírta, Do), *Hanley William* (1212-ben William de la Mare birtokaként említik, de már 1198-ban Thomas, William de la Mare fia tulajdonában volt, Wo), *Brightwell Baldwin* (1373-ban került Sir Baldwin de Bereford tulajdonába, O), *Aston Rogers* (1242-ben Roger de Astoné, Sa), *Belchamp Walter* (1297-ben Walter de Teye birtokolta, Ess), *Colly Weston* (1322-ben Nicholas de Segrave tulajdona, a *Colin* a *Nicholas* becézője, Np). Ritkábban női név áll a megkülönböztető névrész szerepében: pl. *Burton Agnes* (Agnes de Albemarle után, akinek neve Burton kapcsán 1175 táján kerül elő, YE), *Edith Weston* (Edith királynőről, akinek nagy birtokai voltak Rutland megyében a normann hódítás idejében, Ru), *Mauld's Meaburn* (Maud, William de Veteriponte felesége után, We), *Winterbourne Gunner* (1250-ben Gunnora de la Mare tulajdona, W), *Tolpuddle* (1050 körül Tola, Urc özvegye Abbotsburynek ajándékozta a települést, Do).

Találkozunk differenciáló elemként **az egykori tulajdonos családnévvel** is: pl. *Aston Clinton* (1194-ben William de Clinton birtokolta, Bk), *Greens Norton* (a 14. században a Green család tulajdona, Np), *Acton Beauchamp* (a 12. századtól a Beauchamp család birtoka, He), *Winterbourne Bassett* (1220-ban Alan Basseté, W), *Milton Keynes* (1221-ben Lucas de Kaynes bírta, Bk), *Sampford Peverell* (1150-ben Matilda Peverel a tulajdonosa, D), *Clayton Griffith* (1254-től Bertram Griffin birtokolta, St), *Norton Mandeville* (1200 körül a Mandeville család lakhelye, Ess). Mint látjuk, a családnevek jó része francia eredetű, ezek eredeti alakja az angol beszélők ajkán több esetben némiképp

módosult: pl. *Milton Damerel* (1086-ban Robert de Albemarle a tulajdonosa, D), *Stanley Pontlarge* (1246-ban William de Ponte Arche birtokolta, Gl), *Darcy Lever* (1500 körül Sir Thomas D'Arcy tulajdona, La), *Seaton Delaval* (a de la Val család tulajdona volt, Nb), *Bratton Seymour* (1400 körül birtokosa Roger de St. Maur, So).

A tulajdonos családnévére visszamenő megkülönböztető elemek segítségével az egykori birtokviszonyokra vonatkozó következtetéseket vonhatunk le, pl. a településnevek jól mutatják, s birtoklástörténeti dokumentumok is alátámasztják, hogy az egykor a Basset család tagjainak tulajdonában lévő területek az ország középső és déli részére estek: *Colston Basset* (Nt), *Letcombe Basset* (Brk), *Berwick Bassett* (W), *Compton Bassett* (W), *Drayton Bassett* (St), *Dunton Bassett* (Le), *Easton Bassett* (W), *Sutton Bassett* (Np), *Thorpe Bassett* (YE), *Winterbourne Bassett* (W), *Wootton Bassett* (W).

Az egykori tulajdonos családnévével differenciált településnevektől elkülöníthetjük azokat a szintén családnévvvel egyénített helységneveket, amelyekben a személynév egy egykori bérlő emlékét őrzi: pl. *Butlers Marston* (bérlője a helyi Ralph Boteler volt, Wa), *Weston Birt* (1242-ben Richard le Bret bérleménye, Gl), *Ashford Bowdler* (1211–12-ben Henry de Boulers bérelte, Sa), *Hidcote Boyce* (1200-ban bérlője Ernolf de Bosco, Gl).

A megkülönböztető elem nemcsak az egykori birtokos nevét, de rangját, tisztségét is megőrizhette. Az egykori birtokos személy rangjára, tisztségére utaló megkülönböztető elemek egyik nagy csoportja világi birtokosra mutat, pl. *Houghton Regis* (Bd), *Easton Royal* (a normann hódítás idején királyi birtok lehetett, W), *Charlton Kings* (Gl), *King's Barton* (Gl), *Kings Pyon* (1066-ban Hitvalló Edward birtoka, He), *Kingswinford* (St), *Queen Camel* (I. Edward ajándékozta feleségének, Eleanor királynőnek 1280 előtt, So), *Queen Charlton* (VIII. Henrik ajándéka Catherine Parnak, So) a királyi család tulajdonában voltak. Nemesi birtokosra utalnak a helységnevekben a következő rangok: pl. *Collingbourne Ducis* (Lancaster hercegéé, W), *Earl Soham* (Norfolk grófjáié, Sf), *Earls Ditton* (March grófjáié, Sa), *Knight's Enham* (*knight's* 'a lovagé', Ha), *Princes Risborough* (a Fekete Herceg birtoka, Bk), *Child Okeford* (*childe* 'fiatal nemes, ifjú lovag', Do), *Childs Wickham* (Gl). A tulajdonos egyéb tisztségét a következő címek mutatják: pl. *Sheriff Hutton* (York főispánjáié volt, YN), *Constable Burton* (1100 körül birtokosa Roald, aki Stephennek, Richmond grófjának kormányzója volt, YN), *Thornton Steward* (1100 körül Wymar, Richmond grófjának intézője birtokolta, YN), *Cropwell Butler* (Richard főkomornyik tulajdona volt, akinek apja az a Robert lehetett, aki Ranulfnak, Chester grófjának főkomornyika volt, Nt).

Az egykori birtokos személy rangjára, tisztségére utaló megkülönböztető elemek másik nagy csoportja egyházi tulajdonosra utal. A birtokló egyházi személy tisztsége került be a következő településnevekbe: pl. *Abbas Combe* (1086-ban a shaftesburyi apácafőnöknőé, So), *Bradford Abbas* (a sherborne-i apát birtoka volt, Do), *Abbots Morton* (az eveshami apáté volt, Wo), *Astley Abbots* (a shrewsburyi apáté volt, Sa), *Bishop Thornton* (York érsekéhez tartozott, YW), *Bishops Offley* (Lichfield püspökének birtoka volt, St), *Cheriton Bishop* (Exeter püspökének tulajdona volt, D), *Huish Episcopi* (birtokosa a wellsi püspök volt, So), *Canon Frome* (Lanthony kanonokainak tulajdona volt, He), *Norton Canon* (a herefordi esperesé volt, He), *Priors Hardwick* (Coventry perjelének birtoka volt, Wa), *Leamington Priors* (1122-től a kenilworthi perjelé, Wa), *Monk Okehampton* (*monk* 'szerzetes', a glastonburyi apátságához tartozott, D), *Zeal Monachorum* ('a szerzeteseké', a buckfasti apátságához tartozott, D), *Friern Barnet* (< középpang. *friern* 'a szerzeteseké', a St. John kórház tulajdona volt, Mx), *Beggearn*

Huish (< középfang. *beggearn* 'a [kolduló]barátoké', So), *Nun Appleton* (*nun* 'apáca', YW), *Barrow Minchin* (< óang. *mynecen* 'apáca', So), *Priest Weston* (*priest* 'pap', Sa), *Purse Caundle* (< óang. *prēost* 'pap', az athelneyi apátságé volt, Do), *Hinton Ampner* (*almoner* 'alamizsnaosztó', a winchesteri St. Swithun perjelség alamizsnaosztójának birtoka volt, Ha). Az ide tartozó településnevekben a megkülönböztető névrész gyakran követi az alapnevet.

2.2.5.2. Az egykori birtokos intézményre vonatkozó megkülönböztető névrészek utalhatnak a birtokos rendre, illetve a birtokos rendházra.

A **templomos lovagok egykori birtokait** jelöli a differenciáló elem a következő településnevekben: pl. *Temple Guiting* (1160 körül szerezték meg, Gl), *Temple Combe* (1185 előtt került a rend tulajdonába, So), *Temple Balsall* (1185-ben a rend birtokolta, Wa), *Temple Hirst* (1175 körül kaptak itt földet, YW).

A megkülönböztető elem megőrizhette a **rendház** nevét, **amelyhez a település egykor tartozott**, pl. *Crowmarsh Battle* (1086-ban a battle-i apátságé, O), *Hurstbourne Tarrant* (a tarranti apátság tulajdona volt, Ha), *Morton Timmouth* (a tynemouthi kolostoré volt, Du), *Acaster Selby* (az 1110-es évektől a shelbyi apátság birtoka volt, YW), *Offord Cluny* (a franciaországi Cluny apátsága birtokolta, Hu), *Penton Grafton* (a normandiai Grestayn apátságáé volt, a *Grafton* elem a *Grestayn* szó romlott formája, Ha), *Winterborne Came* (1086-ban a normandiai Caen apátságának tulajdona, Do).

Nemcsak rendházak, de jelentősebb egyházközösségek is birtokolhattak településeket. Ilyen esetekben gyakran a birtokló egyház templomának patrocíniuma került a birtokolt helység nevébe differenciáló elemként: pl. *Ayot St. Peter* (a westminsteri St. Peter templom tulajdona volt, Hrt), *Belchamp St. Paul's* (a londoni St. Paul székesegyház birtoka volt, Ess), *St. Paul's Walden* (a londoni St. Paul székesegyházé volt, Hrt), *St. Paul's Wickham* (a londoni St. Paul székesegyház tulajdona volt, Ess), *Combe St. Nicholas* (az exeteri St. Nicholas perjelségé lehetett, So). Ezeket az eseteket el kell választanunk azoktól a nevektől, amelyekben a megkülönböztető elem a település saját templomának védőszentjére vonatkozik (vö. következő pont).

2.2.5.3. A birtoklástörténeti vonatkozású differenciáló elemek utolsó csoportját a település templomának védőszentjére utaló megkülönböztető névrészek alkotják: pl. *Barford St. John* (O), *Barnwell All Saints* (Np), *Auckland St. Helen* (Du), *Berwick St. Leonard* (W), *Beeston St. Lawrence* (Nf), *Buckland St. Mary* (So), *Tydd St. Giles* (Ca), *Chich St. Osyth* (Ess), *Fornham St. Genevieve* (Sf), *Norton St. Philip* (So) – időnként a *saint* 'szent' elem kimarad a névből: *Burton Lazars* (egy kórház állt itt leprások számára, Le), *Burton Leonard* (YW), *George Nympton* (D), *Fifehead Magdalen* (Do), *Marytavy* (D). Mint erre már utaltunk, ilyenkor a szent felfogható a település „virtuális” birtokosának. Ezt azok a példák is igazolják, amelyekben a szent neve birtokos szerkezettel kapcsolódik az alapnévhez: pl. *St. Mary's Hoo* (K), *St. Paul's Cray* (K), *Rockland St. Andrew's* (Nf). Az ilyen megkülönböztető elemek gyakran állnak az alapnév mögött.

Feltűnő, hogy az angol településnevekben megkülönböztető elemként jelentkeznek olyan szentnevek is, amelyek a hasonló típusú magyar településnevekben nem találhatók meg. A kétféle névanyag összevetéséből a középkori szentkultusz országonkénti különbségeire vonatkozó érdekes következtetések adódhatnak.

Megtévesztő lehet az a néhány példa, amelyekben formailag szent nevével találkozunk ugyan, de a mélyebb elemzés megmutatja, hogy valójában a birtokos személy nevével van dolgunk (vö. helységnevekből keletkezett családnevek): pl. *Hailey St. George*

(1282-ben Sir Baldwin de Sancto Georgio birtoka, Ca), *Frome St. Quintin* (1205-ben Herbert de Sancto Quintino tulajdona volt, Do), *Bradfield St. Clare* (1253-ban John le Seyncler birtokolta, Sf).

2.2.6. A település egykori lakóinak nemzetiségére utaló differenciáló elemek. – Az angol településnevekben az egykori lakók nemzetiségére megkülönböztető előtag formájában csupán két népnév utal: az *English* 'angol' és a *Welsh* 'walesi', pl. *Welsh Hampton* (Sa); néhány olyan példát is találunk, amikor a két jelző ugyanahhoz az alapnévhez kapcsolódik, így különböztetve meg két települést: *English* és *Welsh Bicknor* (Gl–He), *English* és *Welsh Frankton* (Sa).

2.2.7. A településen (egykor) folyó jellemző gazdasági tevékenységre utaló differenciáló elemek. – A helyi gazdasági élet alapja lehetett ipari, mezőgazdasági tevékenység, illetve bányászat.

2.2.7.1. A rendszeres **ipari, mezőgazdasági tevékenységre** mutató megkülönböztető elemek egy része nem szorul különösebb magyarázatra: pl. *Glass Houghton* (üveggyáráról, YW), *Potter Brompton* (fazekasműhelyeiről, YE); más esetekben a differenciáló névrész óangol kifejezést őrizhet: pl. *Kirkby Overblow* (< óang. **ōrblāwere* 'fémolvasztó', YW); *Cerney Wick* (< óang. *wīc* 'tehenészet, tejgazdaság', Gl). A jellemző ipari, mezőgazdasági tevékenységen túl a megkülönböztető névrész utalhat valamely szellemi foglalkozást űző lakosság egykori jelenlétére is: *Buckhorn Weston* (< óang. *bōcere* 'írnok', Do), *Pēper Harrow* (< óang. *pīpera* 'a dudásoké', Sr), *Middleton Scriven* (< középpang. *scrivein* 'az írnoké'; az is lehetséges, hogy itt foglalkozásnévből keletkezett személynévvel van dolgunk, Sa).

2.2.7.2. Utalhat a megkülönböztető elem a településen vagy annak közelében található **nyersanyagra, bányára, bányászatra** is: *Halton Holegate* (a Haltonba vezető utat szegélyező homokkő sziklákról, Li), *Cole Orton* (szénbányáiról, Le), *Iron Acton* (vasbányáiról, Gl) bányái akár egy nagyobb terület ipari tevékenységét is megalapozhatták.

2.2.8. A település egyéb külső dologhoz, körülményhez való viszonyára utaló differenciáló elemek. – A település további külső egyénítő sajátosságaira vonatkozó megkülönböztető névrészek igen változatos jelentéstartalmúak.

2.2.8.1. Megmutatkozhat a differenciáló elemekben a település egykori **vásártartási joga**: pl. *Market Drayton* (Sa), *Hesket Newmarket* (Cu), *Blandford Forum* (lat. *forum* 'főtér, piactér', Do); *Chipping Barnet* (< óang. *cēping*, *cīeping* 'vásár, vásártartási joggal felruházott mezőváros', Mx).

2.2.8.2. A megkülönböztető névrész a település **egyéb külső jellegzetességeire** hívhatja fel a figyelmet.

A település időjárási viszonyaira, a helység védtelen helyzetére utaló előtagok száma kevés: pl. *Cold Coniston* (YW), *Cold Overton* (Le), *Coal Aston* (*coal*: itt a *cold* 'hideg' melléknév nyelvjárási alakváltozata, Db).

Néhány esetben az előtag **a településhez közeli folyó vízének színére** utal: pl. *Black Torrington* (D).

A településsel kapcsolatos **általánosító (érték)ítélet** csak ritkán jelenik meg a névben. A helység valamely feltűnő negatív jellegzetességére utaló megvető jelentéstartalmú jelzőket eleinte nyilván egy-egy közeli település lakosai ragaszthatták a kérdéses helység neve elé csúfolódásképpen: pl. *Full Sutton* (tkp. *foul* < óang. *fūl* 'piszkos', YE), *Thorpe Thewles* (< középpang. *thewles* 'erkölcstelen', Du), *Stratton Strawless* ('szalma

nélküli’, Nf). Ezeknek a névformáknak ellenképe a *Loundthwaite* (< nyj.-i *lown* ‘nyugalmas, csendes hely’, Cu) helységnév, melynek előtagja pozitív értelmű.

A település külső vonatkozású egyéni jellegzetességeire utaló néhány **egyéb** jelzöt nehéz kategorizálni: pl. *Midsomer Norton* (So) előtagja a település védőszentjének, Szent Ivánnak a napján rendezett ünnepségre utal; a *Husbands Bosworth* (tkp. *husbandmen’s* ’a gazdáké’, Le) név előtagja feltehetően a település vidékies jellegére utal, s a vásártartó *Market Bosworth* helység nevével áll oppozícióban.

2.3. A településnek valamely más helyhez való viszonyát kifejező differenciáló elemek. – Az ide sorolható megkülönböztető névrészek a települések földrajzi elhelyezkedéséről tájékoztatnak.

2.3.1. A település pontos elhelyezkedésére utaló differenciáló elemek. – A település lokalizálását segíthetik azok a megkülönböztető névrészek, amelyek a település közelében található kisebb-nagyobb folyó- vagy állóvízre, valamely feltűnő földrajzi objektumra, egy jelentősebb helységre, vagy az adminisztratív egységre vonatkoznak.

2.3.1.1. Elősegíti a lokalizációt a **település közelében található folyó** vagy **egyéb víz** nevének beemelése a településnévbe, pl. *Thames Ditton* (Sr), *Severn Stoke* (Wo), *Steepleton Iwerne* (Do), *Danby Wiske* (YN), *Burton Pidsea* (egy mára már kiszáradt tavacska nevére, YE); még gyakoribb, hogy a település folyóhoz viszonyított helyzetének megadására a folyó nevét prepozíciós szerkezettel kapcsolják az alapnévhez: *Bolton upon Dearne* (YW), *Aston upon Trent* (Db), *Atherstone upon Stour* (Wa), *Berwick upon Tweed* (Nb), *Burton on Ure* (YN), *Clifton on Teme* (Wo), *Kirkandrwes upon Eden* (Cu), *Littleton upon Severn* (Gl), *Marston upon Dove* (Db), *Welford on Avon* (Gl), *Weston by Welland* (Np); s akadnak francia határozott névelővel kapcsolódó folyónevek is: pl. *Preston le Skerne* (Du), *Witton le Wear* (Du).

A folyóra utaló differenciáló elemek, a prepozíciós szerkezetek sajátosságainak megfelelően, általában követik az alapnevet, egyelemű megkülönböztető névrészként azonban gyakran megelőzik azt: pl. *Avon Dassett* (Wa), *Eye Kettleby* (Le), *Headbourne Worthy* (Ha), *Hail Weston* (*Hail*: a *Kym* folyó régi neve, Hu).

2.3.1.2. A lokalizáló funkciójú megkülönböztető elem megadhatja egy **közeli jelentősebb földrajzi objektum** (hegy, hegység, völgy, tájegység) nevét: pl. *Chewton Mendip* (a Mendip völgyben, ill. az azonos nevű hegy közelében, So), *Monnington in Straddel* (*Straddle*: a Golden Valley völgy régi neve, He), *Horton in Ribblesdale* (a Ribble folyó völgyében, YW), *Barton under Needwood* (a Needwood Forest erdő közelében, St), *Bolton by Bowland* (a Bowland Forest erdőnél, YW), *Allerton Gledhow* (a Gledhow hegy közelében, YW), *Hope under Dinmore* (a *Dinmore Hill* nevű hegy közelében, He), *Sutton under Whitestone Cliffe* (a *Whitestone Cliffe* nevű hegy lábánál, YN), *Waltham on the Wolds* (*the Wolds* ’a lankák’ [Leicester, Lincoln és York körül], Le).

2.3.1.3. A differenciáló elem gyakran utal egy ismert **közeli település** nevére: *Brough Sowerby* (We), *Hutton Mulgrave* (YN), *Farleigh Wick* (*Monkton Farleigh* közelében, W); angol, vagy latin prepozícióval: *Ash next Ridley* (K), *Morton by Lincoln* (Li), *Preston near Wingham* (K); *Norton juxta Kempsey* (Wo). A tájékozódás elősegítésére differenciáló elemként általában a jelentősebb település neve áll.

2.3.1.4. A település pontos elhelyezkedésének megjelölésére a differenciált névformába bekerülhet annak az **adminisztratív egység**nek a neve, amelyben a helység található (volt), pl. *Hemel Hempstead* (az egykori Hemel kerületben, Hrt), *Lyme Handley*

(az egykori Lyme erdőkerületben, Chs), *Hutton Hang* (Hang járásban, YN), *Weston Zoyland* (Zoy- < Sowi: egy kerület régi neve, So). Az így keletkezett településnevek legtöbbször prepozíciós szerkezet formájában jelentkeznek, ilyenkor a településnek a kerülethez viszonyított helyzetére is következtethetünk: *Newcastle under Lyme* (St), *St. Anthony in Meneage* (az egykori Meneage kerületben, Co), *Easton in Gordano* (a Gordano kerületben, So), *St. Just in Roseland* (az egykori Roseland kerületben, Co), *Langhton en le Morthen* (a Morthen kerületben, YW), *Mawgan in Pyder* (az egykori Pyder megyében, Co). Néhány példát arra is találunk, hogy a település helyzetét a pusztá prepozíció jelöli: pl. *South Newton Without* ('Wiltonon kívül', W), *Wotton St. Mary Without* (GI). Hasonló jelentésben latin jelző is állhat: pl. *Ryme Intrinseca* ('belső', Do) és az egykori *Ryme Extrinseca* ('külső', Do).

2.3.2. A település viszonyított elhelyezkedésére utaló differenciáló elemek. –

A megkülönböztető névrész a település földrajzi elhelyezkedését egy másik, azonos alapnevű helység elhelyezkedéséhez viszonyítva vagy égtáj megjelölésével, vagy helyzet megjelölésével adhatja meg.

2.3.2.1. A település viszonyított elhelyezkedésére leggyakrabban **égtáj megjelölésével** utal az előtag, általában *east* 'kelet' – *west* 'nyugat', illetve *north* 'észak' – *south* 'dél' kettősséggel: pl. *East* és *West Bilney* (Nf), *North* és *South Molton* (D). Arra is találunk példát, főként a soktagú korrelációknál, hogy mind a négy égtáj jelentkezik: pl. *East*, *West*, *North* és *South Brunton* (Nb), *North*, *South*, *East* és *West Holme* (YN – Do). Más esetekben e rendszer még nem teljesedett ki, vagy már elvesztett egy elemet: pl. *East*, *North* és *South Cowton* (YN), *West*, *East* és *North Coker* (So), *West*, *East* és *South Hammingfield* (Ess). Máskor a negyedik égtáj helyén más motivációjú jelző áll: pl. *North*, *South*, *West* és *King's Lynn* (Nf).

Soktagú korrelációknál gyakori, hogy a többféle motivációjú differenciáló elemek egyike égtájra utal: pl. *West Ashby* mellett Lincolnshire megyében találjuk még a következő településeket: *Ashby*, *Ashby de la Launde* (a birtokos családneve), *Ashby Puerorum* (egyházi szolgáltatófalú), *Ashby cum Fenby* (összevont adminisztrációs egység) és *Ashby by Partney* (közeli helység). Az égtájra utaló előtaggal egyénített név állhat szemben a differenciálatlan alapnévi formával (pl. *North Lydbury – Ledbury*, Sa – He), vagy állhat magányosan is (pl. *East Lynch*, So; *East Guldeford*, Sx). Utóbbi esetben a megkülönböztető elem jelenlétét az alapnéven vagy a differenciált nevek rendszerébe való illeszkedés igénye igazolja, vagy a név egy egykori korreláció emlékét őrzi, a név párja azonban kihalt.

A település elhelyezkedésére az égtáj megjelölésével utaló korrelációk kiegészülhetnek egy harmadik elemmel: a *Mid*, *Middle* 'közép' előtagú formákkal, pl. *East*, *Middle* és *West Chinnock* (So), *East/Market*, *Middle* és *West Rasen* (Li), *North*, *Middle* és *South Littleton* (Wo).

Láthatjuk, hogy csak a fő égtájak szerepelnek megkülönböztető előtagként, a földrajzi elhelyezkedés ennél pontosabb meghatározására a településnevekben, úgy tűnik, nincs szükség.

2.3.2.2. Más megkülönböztető elemek a települések egymáshoz viszonyított **helyzetét** mutatják: pl. *High* 'magas' és *Low* 'alacsony' *Buston* (Nb), *High* és *Low Toynton* (Li) vagy *High* és *Low Hesket* (Cu) egymás közelében fekvő települések. Az is előfordul, hogy az egymáshoz való viszonyítás az előtag nyelvi formájában is megmutatkozik – középfokú alakok állnak differenciáló jelzőként a következő példákban: pl. *Higher*

Ashton (D), *Lower Darwen* (La), a korreláció mindkét tagjának differenciáló eleme középfokú: pl. *Lower* és *Upper Mitton* (Wo), *Lower* és *Upper Penn* (St). A *High* és a *Low* előtag jelentése összefügg a terület domborzati viszonyaival, amit (többek között) a folyók folyásiránya is tükröz, így gyakran azt tapasztaljuk, hogy a *High* jelzős települések a folyók felsőbb szakaszán, a *Low* jelzősök a folyók mentén lejjebb helyezkednek el.

Ugyancsak a települések egymáshoz viszonyított helyzetére utal a *Nether* 'alsó' – *Over* 'felső' jelzőpár: pl. *Nether* és *Over Compton* (Do), *Nether* és *Over Kellet* (La), *Nether* és *Over Seal* (Db). A középkori latin nyelvű oklevelekben ugyanebben a jelentésben találjuk meg az *Inferior* és *Superior* jelzőket, melyek néhány névformában a közelmúltig fennmaradtak: pl. *Walton Inferior* és *Superior* (Chs), *Rickingham Inferior* és *Superior* (Sf). Az *Ault Hucknall* (Db) név jelzője a francia *haut* 'felső' kifejezés elhomályosult alakja.

Nemcsak melléknevek, de határozószók is állhatnak a település helyzetére utaló megkülönböztető névrészként: pl. a *Chessel Down* 'lent, alul' (Wt), a *Chalton* közelében fekvő *Chalton Down* (Ha) névformáknál a határozószó követi az alapnevet, de gyakoribb, hogy megelőzi, pl. *Down Ampney* (Gl); párként: pl. *Down Hatherley* és *Up 'fent' Hatherley* (Gl), *Down Litherland* és *Uplitherland* (La). E csoporthoz tartoznak a *Far* 'távol' *Cotton* (Np), az *Out* 'kint' *Newton* (YE) és az *Out Rawcliffe* (La) névformák is.

2.3.3. A település általános elhelyezkedésére utaló differenciáló elemek. – A településnek valamely más helyhez való viszonyát kifejező megkülönböztető névrészek harmadik csoportja egy közelben lévő jelentősebb helyre, feltűnő tereptárgyra vagy az adminisztrációs egység típusára vonatkozhat.

2.3.3.1. A differenciáló elemek egy része általánosságban utal a településen, illetve annak közelében lévő jelentősebb helyre, feltűnő tereptárgyra. Szemben a település pontos elhelyezkedését meghatározó közeli földrajzi objektum nevére utaló megkülönböztető elemekkel (2.1.3.1.2. pont), itt a viszonyítási alapként szolgáló hely neve sohasem szerepel, a közelben lévő földrajzi objektumra földrajzi köznévi formájában utal a differenciáló névrész, ugyanakkor a településnek az objektumhoz viszonyított fekvése általában hangsúlyos. Azaz a differenciáló elem általánosságban, földrajzi köznévi mutatja meg a településnek **egy közelben lévő jelentősebb helyhez** viszonyított helyzetét.

A megkülönböztető névrész által jelölt közeli hely lehet **hegy, szikla**: pl. *Mount Bures* (egy emelkedőn helyezkedik el, Ess), *Hill Croome* (hegyen található, Wo), *Cleckheaton* (< ósk. *klakkr* 'hegy', YW), *Newton Cap* (egy hegy csúcsánál, Du), *Toot Baldon* (< óang. *tōt*, középag. *tote* 'kilátóhegy', O), *Copt Hewick* (< óang. *coppede* 'hegycsúcs', YW). A településnek a közeli hegyhez viszonyított fekvését mutatják meg a következő megkülönböztető elemek: pl. *Aston Subedge* (egy hegy lábánál található, Gl), *Bourton on the Hill* (magasabb vidéken, Gl), *Ashton under Hill* (a Bredon hegy lábánál, Gl), *Preston under Scar* (< *scar* 'kőszirt', egy meredek hegy lábánál, YN), *Thorpe under Stone* (egy hegy lábánál, YN), *Houghton le Side* (< óang. *sīde* 'hegyoldal', Du). A település hegyen való elhelyezkedésére utal a *Hanging* 'lejtőn fekvő' előtag is: pl. *Hanging Heaton* (YW), *Hanging Houghton* (Np).

A differenciáló elem **patak, folyó, tenger** közelségét jelzi: pl. *Luddington in the Brook* (Np), *Fleet Marston* (Bk), *Barnoldby le Beck* ('patak menti', Li), *Allerton Bywater* (az Aire folyó partján, YW), *Water Fulford* (az Ouse folyó mellett, YE), *Bourton on the Water* (a Windrush folyó partján, Gl), *Thorpe by Water* (a Welland folyó mellett, Ru). Körülírással jelleggel, a *sea* 'tenger' földrajzi köznévet tartalmazó prepozíciós szer-

kezettel utal a név arra, ha a település a tengerparton fekszik, pl. *Newbiggin by the Sea* (Nb), *Wells next the Sea* (Nf), *Southend on the Sea* (Ess). A differenciáló elem kiszáradt folyómederre utal: pl. *Dry Sandford* (Brk), *Marston Sicca* (< lat. *sicca* 'száraz', Gl), *Willoughby Waterless* (Le).

Az egyénítő névrész közeli **mocsárra** mutat: pl. *Draycott Moor* (Brk), *Marsh Baldon* (O), *Fen Ditton* (Ca), *Fenny Drayton* (Le), *Venn Ottery* (< óang. *fen* 'mocsár', D), *More Crichel* (< óang. *mōr* 'mocsár', Do), *Ainderby Mires* (*mire* 'mocsár, sár', YN), *Stockton Heath* ('mocsaras terület', 'hangafüves puszta', Chs). A településnek a közeli mocsárhoz viszonyított fekvését prepozíciós szerkezetű megkülönböztető elemek mutatják meg: *Draycott in the Moors* (St), *Barmby on the Moor* (YE), *Irby in the Marsh* (Li), *Barmby on the Marsh* (YE), *Barton on the Heath* (Wa). Gyakran jelenik meg e nevekben a francia határozott névelő, amely az *en le* 'a [...]ban/-ben' szerkezet maradványa lehet (CAMERON 1969: 101): pl. *Bolton le Moors* (La), *Carleton le Moorland* (Li), *Maltby le Marsh* (Li), *Thornton le Fen* (Li), *Kirmond le Mire* (Li).

A differenciáló elem közeli **völgyre, árokra** utal: pl. *Burton Dale* (YN), *Thorpe le Vale* (Li), *Burnham Deepdale* ('mély völgy', Nf), *Hutton le Hole* (< óang. *hol* 'völgy', YN). A településnek a közeli árokhoz viszonyított fekvését mutatja a megkülönböztető elem: pl. *Barton Bendish* ('az árkon belül', a Devil's Ditch nyugati oldalán, Nf).

A megkülönböztető névrész **erdő** közelségét mutatja: pl. *Wood Rising* (Nf), *Woodbastwick* (Nf), *Dean Forest* (Gl), *Sutton on the Forest* (YN), *Cridling Stubbs* ('fatöknökkel borított tisztás', YW), *Hamble le Rice* (< óang. *hrīs* 'sűrű erdő', Ha), *Holt Preen* (< óang. *holt* 'erdő', Sa), *Kirkby Malzeard* (< ófr. *mal assart* 'tisztás', YW), *Hutton Scough* (< ósk. *skōgr* 'erdő', az Inglewood Forest erdőben, Cu), *Harrow Weald* (< óang. *wald, weald* 'erdő', Mx). A településnek a közeli erdőhöz viszonyított fekvését mutatják a következő megkülönböztető elemek: pl. *Barningham Norwood* ('az erdőtől északra', Nf), *Grafton Underwood* ('az erdő alatt', Np).

A differenciáló elem közeli **mezőt** jelez: pl. *Bradley Field* (We), *Fieldplumpton* (La), *Newnham Paddox* (egy bekerített rétről, Wa), *Westley Waterless* (*waterless*: itt 'mélyen fekvő, vizenyős rét', a *-less* az óang. *lēah* 'tisztás, rét' többes száma, Ca).

Ritkábban szembetűnő (**határ**)**kőre** utaló egyénítő névrészekkel is találkozunk: pl. *Stone Easton* (So), *Sutton at Hone* (< óang. *hān* 'kő', K).

2.3.3.2. A település elhelyezkedésének általános megjelölését segítik azok a differenciáló elemek is, amelyek valamely **adminisztrációs egységre** utalnak a kerület (mely jellegét tekintve többféle is lehet: adminisztrációs, jogi egység, egyházközség stb.) **típusának** megjelölésével: *Brampton Bierlow* (< óé. *býiarlog* 'faluközösség', YW), *Kirby le Soken* (< óang. *sōcn*, modern *soke* 'törvényhatósági kerület', Ess), *Eaton Socon* (Bd). Összevont egyházközségre mutat a *Wendens Ambo* ('mindkét', *Great* és *Little Wenden* együttesen, Ess) név; s ide tartozhatnak a *Clifton with Salwick* (La), *Kirkby cum Osgodby* (Li) típusú prepozíciós szerkezetű településnevek is.

2.4. A differenciáló elem bizonytalan vagy ismeretlen motivációjú. – Bizonyos megkülönböztető elemek névbeli jelentése kapcsán a szakirodalomban többféle véleménnyel találkozunk. Így például a *Brent Pelham* (< *burnt* '/le/égett', Sf), *Brant Broughton* (Li), *Bradfield Combust* ('[le]égett', Sf) településnevek differenciáló elemét EKWALL azzal magyarázza, hogy a település egykor leéghetett, s csak később népesült be ismét; ugyanakkor CAMERON felveti, hogy e helységnevekben a befejezett

melléknévi igenév annak az emlékét is őrizheti, hogy a település körül égetéssel nyerték a (termő)földet (EKWALL 1960: 58, 70, 163, 360; CAMERON 1969: 102). Egyéb ide sorolható esetek: pl. *Longbridge Deverill* (a település eredeti neve a folyóról *Deverill* volt, ehhez a *Longbridge* elem megkülönböztető névrészként kapcsolódott, ma azonban a névhasználók a *Deverill* elemet érzik differenciáló névrésznek, W), *Carleton Forehoe* (a Forehoe Hill hegy közelében, amelyről az egykori Forehoe vármegyét is elnevezték, Nf), *Gate Burton* (< ósk. *geit* 'kecske', vagy *Gait* családnév, Li), *Pudding Norton* (ismeretlen motiváció, Nf), *Ashton by Tarvin* (*Tarvin* nevű folyó és település is ismert, Chs).

2.5. A több, egymásra következő differenciáló elemet tartalmazó településnevek. – Ritkán jelentkező névtípus. Ha egy megkülönböztető névrésszel egyénített településnév kapcsán felmerül a további egyedítés szükségessége, a név újabb differenciáló elemet kaphat: pl. *Compton Abbas* és *Compton Abbas West* (Do), *Eastleach Martin* és *Eastleach Turville* (vö. a közeli *Northleach* névformával, Gl). A *Langton Long Blandford* (Do) névalak a *Long Blandford* (első lejegyzése: 1180) és a *Langton Blandford* (először 1310-ben jelentkezik) névformák keveredéséből keletkezhetett.

2.6. A sajátos differenciáló elemet tartalmazó településnevek. – A szinkroniában váltakozó alternatív megkülönböztető névrészt tartalmazó településnevek differenciáló elemei eltérő motivációt tükröznek: pl. *Burgh St. Peter/Wheatacre Burgh* ('Szent Péter'/'búzamező', Nf), *Burton Fleming/North Burton* ('Fleming <családnév>'/'észak', YE), *Herring/East Chaldon* ('Herring <családnév>'/'kelet', Do), *Over/Cold Norton* ('felső'/'hideg', O), *Long Stratton/Stratton St. Mary* ('hosszú'/'Szent Mária', Nf), *Thornham Magna/Thornham Pilcock* ('nagy'/'Pilcock <hegynév>', Sf); névpárként: pl. *Bishop's/West Lavington* ('a püspöké'/'nyugat', W) és *Market/East Lavington* ('vásár'/'kelet', W). Nem sorolhatók ide azok az esetek, ahol ugyanazon település nevében a differenciáló elem különböző nyelveken jelentkezik az alapnév mellett: pl. *Bradwell juxta Mare/Bradwell near the Sea* ('a tenger mellett', Ess), *Minchin Buckland/Buckland Sororum* ('apáca', So). Látszólagos a váltakozás akkor is, ha az egyik megkülönböztető elem az alternatív differenciáló névrész népetimológiaszerű „értelmesüléssel” keletkezett: pl. *Old Dalby/Dalby on the Wolds* (old: tkp. *Wold*, l. fent, Le).

3. Összefoglaló megállapítások. – Megfigyelhettük, hogy a differenciált angol településnevek megkülönböztető névrészként sok esetben őriztek meg mára már kiveszett ó- és középanyol kifejezéseket, sőt gyakran találkozunk óészaki, illetve francia eredetű elemekkel is e funkcióban. Így e településnevek differenciáló elemei gyakran kevésbé érthetőek, értelmezhetőek még az anyanyelvi beszélők számára is.

A differenciáló elemmel ellátott angol településnevek körében, mint láttuk, a megkülönböztető névrész nem feltétlenül előtag: bár a legtöbb esetben az egyénítő elem megelőzi az alapnevet, arra is találunk példát, hogy követi azt. Az utóbbi szerkesztésmód az esetek egy részében idegen hatást tükröz: a megkülönböztető névrész maga latin vagy francia nyelvű, s e nyelvek szórendi szabályainak megfelelően jelzőként a jelzett szó mögött áll: pl. *Rickingham Superior* (viszonyított térbeli helyzet, Sf), *Kyre Magna* (méret, Wo), *Marston Sicca* (kiszáradt folyómeder, Gl), *Milton Abbas* (egyházi birtokos tisztsége, Do), *Blandford Forum* (vásártartási jog, Do). Latin jelzős

névalakokkal szinte minden jelentéstani csoportban találkozunk. Angol nyelvű megkülönböztető elemek is kerülhetnek az alpnév mögé: a differenciáló névrész ilyenkor leggyakrabban egy közelben lévő jelentősebb helysége, földrajzi objektumra (pl. *Hutton Mulgrave*, YN; *Chewton Mendip*, So), egyházi birtokosra (pl. *Cheriton Bishop*, D; *Acaster Selby*, YW) vagy a település templomának védőszentjére (pl. *Norton St. Philip*, So) utal. Az alpnév mögé kerül a megkülönböztető elem akkor is, ha az prepozíciós szerkezetként realizálódik; ezek legtöbbször a település vízparti helyzetét mutatják (pl. *Clifton on Teme*, Wo; *Aston upon Trent*, Db), adminisztratív egységre utalnak (pl. *Clapton in Gordano*, So; *Clifton with Salwick*, La) vagy általánosságban jelölik meg a településnek egy közeli jelentősebb helyhez viszonyított helyzetét (pl. *Preston under Scar*, YN; *Ashton under Hill*, Gl).

A prepozíciós névformák mellett sajátos nyelvi alakulatot képeznek a birtokos szerkezetű nevek is: ezeknek a nagyobbik részében a differenciáló elem értelemszerűen a település egykori tényleges birtokosára utal (pl. *King's Barton*; Gl; *Knight's Enham*, Ha; *Childs Wickham*, Gl; *Abbots Morton*, Wo; *Bishops Offley*, St; *Alton Priors*, W; *Aston Rogers*, Sa; *Compton Beauchamps*, Brk), kisebb részben a lakók egykori foglalkozását (pl. *Potters Marston*, Le), esetleg a templom védőszentjét (pl. *Rockland St. Andrew's*, Nf) jelöli meg. Nemcsak a ma használatos ún. „-s genitive” van jelen a nevekben, hanem megőrződhetett az óangol deklináció birtokos formája is: pl. *Pēper Harrow* (1086: *Pipereherge*; óang. *pīpera* ‘a dudások’, Sr).

A legtöbb megkülönböztető elemmel egyénített angol településnév azonban egyszerű kijelölő jelzős szerkezet: pl. *West Rasen* (égtáj, Li), *Low Buston* (helyzet, Nb), *Little Wilne* (méret, Db), *New Hutton* (kor, We), *Brent Eleigh* (bizonytalan, Sf), *Church Knowle* (épület, Do), *Potter Brompton* (gazdasági tevékenység, YE).

A differenciáló elemek lehetséges motivációs tényezői igen változatosak. Legnépszerűbbek az egykori birtokos személyre, az égtájra és a méretre utaló megkülönböztető névrészek. Gyakoriak még a település közelében található jelentősebb helyet, a település viszonyított helyzetét, illetve a település jellemző épületét megjelölő differenciáló elemek. A névadók sokszor használják fel egyénítésre egy közeli jelentősebb helység nevét, a település templomának védőszentjét, a település közelében található folyó nevét, valamint egy közeli földrajzi objektum nevét. Ritkábban jelentkeznek a település jellegzetes növényvilágára, a település alakjára utaló, vagy a közigazgatási hovatartozást az adminisztrációs egység nevével megjelölő differenciáló elemek. Ritkának minősíthetjük az egykori birtokos intézményre, a talajra, az adminisztrációs egység típusára, az egykori vásártató jogra, a korra, a jellemző gazdasági tevékenységre, az egykori lakók nemzetiségére, a jellemző állatvilágra vonatkozó megkülönböztető névrészeket is. Több bizonytalan motivációjú differenciáló elemet tartalmazó helységnevet találunk, mint alternatív jelzővel vagy több megkülönböztető névrésszel egyénített településnevet.

A differenciáló elemmel egyénített angol településnevekkel kapcsolatban felvetődő újabb, más alkalommal tárgyalandó, elemzési szempont e településnevek oppozíciós rendszerének sajátosságait érinti.

Hivatkozott irodalom

- CAMERON, KENNETH 1969. *English Place-Names*. London.
- CLARK, CECILY 1992. Onomastics. In: HOGG, RICHARD M. (ed.). *The Cambridge History of the English Language. Vol. 1. The Beginnings to 1066*. Cambridge. 452–89.
- EKWALL, EILERT 1960. *The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names*. Fourth edition. Oxford.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen.
- MATTHEWS, CONSTANCE MARY 1972. *Place-Names of the English-Speaking World*. Worcester and London.
- MEZŐ ANDRÁS 1982. *A magyar hivatalos helységnévvadás*. Nyelvészeti tanulmányok 22. Budapest.
- REANY, PERCY HIDE 1961. *The Origin of English Place-Names*. London.
- STEWART, GEORGE RIPPEY 1975. *Names on the Globe*. New York.

BÖLCSKEI ANDREA

Melléklet: A differenciált angol településnevekben jelentkező megkülönböztető névrészek motivációs tényezői EILERT EKWALL „The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names” (1960) című etimológiai szótára alapján

1. A helység jellegzetes tulajdonsága	482 (13,43%)
1.1. méret	395 (11,01%)
1.2. kor	23 (0,64%)
1.3. további sajátosságok	64 (1,78%)
1.3.1. alak	53 (1,48%)
1.3.2. egyéb jellemzők	11 (0,3%)
2. A helységnek valamely külső dologhoz, körülményhez való viszonya	1511 (42,1%)
2.1. növényvilág	61 (1,7%)
2.1.1. természetes növényzet, illetve annak hiánya	55 (1,53%)
2.1.2. termesztett növények	6 (0,17%)
2.2. állatvilág	4 (0,11%)
2.3. talaj	30 (0,84%)
2.3.1. a talaj színe	4 (0,11%)
2.3.2. a talaj minősége	26 (0,73%)
2.4. jellegzetes épület, építmény	180 (5,02%)
2.4.1. fontosabb épület, építmény jelenléte	172 (4,79%)
2.4.2. az épület, építmény anyaga, színe	8 (0,23%)
2.5. egykori birtokos, illetve a település templomának védőszentje	1154 (32,15%)
2.5.1. a birtokos személy	977 (27,22%)
2.5.1.1. a birtokos személy neve	744 (20,73%)
2.5.1.1.1. a birtokos egyéni neve	132 (3,68%)
2.5.1.1.2. a birtokos családneve	612 (17,05%)
2.5.1.2. a birtokos személy rangja, tisztsége	233 (6,49%)
2.5.1.2.1. világi birtokos, annak társadalmi rangja	82 (2,28%)
2.5.1.2.1.1. király, királynő	50 (1,39%)

2.5.1.2.1.2. <i>nemesember</i>	23 (0,64%)
2.5.1.2.1.3. <i>egyéb ranggal illetve címmel bíró ember</i>	9 (0,25%)
2.5.1.2.2. <i>egyházi birtokos, annak egyházi tisztsége</i>	151 (4,21%)
2.5.2. <i>a birtokos intézmény</i>	37 (1,03%)
2.5.2.1. <i>a birtokos rend</i>	15 (0,42%)
2.5.2.2. <i>a birtokos rendház</i>	22 (0,61%)
2.5.3. <i>a település templomának védőszentje</i>	140 (3,9%)
2.6. <i>a lakosok etnikai eredete</i>	6 (0,17%)
2.7. <i>gazdasági tevékenység</i>	17 (0,47%)
2.7.1. <i>rendszeres ipari, mezőgazdasági tevékenység</i>	12 (0,33%)
2.7.2. <i>nyersanyag, bányá, bányászat</i>	5 (0,14%)
2.8. <i>egyéb sajátosságok</i>	59 (1,64%)
2.8.1. <i>vásártartási jog</i>	25 (0,69%)
2.8.2. <i>egyéb jellegzetességek</i>	34 (0,95%)
3. A helységnek valamely más helyhez való viszonya	1474 (41,07%)
3.1. <i>pontos elhelyezkedés</i>	425 (11,84%)
3.1.1. <i>folyó vagy egyéb víz</i>	120 (3,34%)
3.1.2. <i>jelentősebb földrajzi objektum</i>	107 (2,98%)
3.1.3. <i>jelentősebb helység</i>	160 (4,46%)
3.1.4. <i>adminisztratív egység</i>	38 (1,06%)
3.2. <i>viszonyított elhelyezkedés</i>	760 (21,18%)
3.2.1. <i>égtáj</i>	572 (15,94%)
3.2.2. <i>helyzet</i>	188 (5,24%)
3.3. <i>általános elhelyezkedés</i>	289 (8,05%)
3.3.1. <i>jelentősebb hely, feltűnő tereptárgy</i>	263 (7,33%)
3.3.2. <i>adminisztrációs egység típusa</i>	26 (0,72%)
4. Bizonytalan vagy ismeretlen motiváció	86 (2,4%)
5. Több, egymásra következő megkülönböztető névrész	5 (0,14%)
6. Sajátos megkülönböztető névrészek	31 (0,86%)
Összesen	3589 (100%)

ANDREA BÖLCSKEI, *Distinctive additions in English place-names*

Distinctive additions are treated in the relevant literature as a specific class of specifying elements joined to the generic constituent to differentiate otherwise identical English settlement names. Utilizing the explanations of EILERT EK WALL's etymological dictionary (1960) and adapting the theoretical background of place-name analysis provided by ISTVÁN HOFFMANN (1993) the present author classifies the distinguishing epithets of English habitation names according to their semantics. The five most frequent semantic categories are distinctive additions referring to the former possessor of the settlements (e.g. *Milton Keynes, Priors Hardwick*), differentiating elements localizing the settlements by giving the point of the compass (e.g. *North and South Molton*), distinguishing epithets referring to the relative size of the settlements (e.g. *Great and Little Saredon*), additions featuring a prominent geographical object nearby (e.g. *Mount Bures, Water Fulford*) and epithets indicating the relative situation of the settlements (e.g. *High and Low Hesket*). The linguistic characteristics of the distinctive additions are also discussed.